

- Levi, M., and Soudijn, M. "Understanding the Laundering of Organized Crime Money". *Crime and Justice*, vol. 49 (2020).
DOI: <https://doi.org/10.1086/708047>
- Lieonov, S. V. et al. "Doslidzhennia vplyvu sotsialno-ekonomichnykh transformatsii na intensyvni protsesu zaluchennia finansovykh ustanov do lehalizatsii kryminalnykh dokhodiv" [The Investigation of the Socio-Economic Transformations Impact on the Process Intensity of Involving Financial Institutions to the Legalization of Criminal Incomes]. *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*, no. 4 (2018): 94-98.
DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2018.82.08>
- Moskalenko, N. V. "Identyfikatsiia ryzykiv lehalizatsii dokhodiv v operatsiinii diialnosti bankiv" [Authentication of Risks of Legalization of Profits is in Operating Activity of Banks]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, no. 2 (2019): 131-139.
DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-2-64-17>
- Oftsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy. <https://fu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcio-nal/statistika-ta-infografika/statistika/Informacziya-za-2020-rik>
- Radchenko, D. V., and Herbych, L. A. "Vidmyvannia koshtiv yak hlobalna problema rozvytku ekonomiky" [Money laundering as a global problem of economic development]. *Suchasni problemy i perspektyvy rozvytku obliku, analizu i kontroliu v umovakh hlobalizatsii ekonomiky*. 2019. http://oia.lntu.edu.ua/files/Sasha/Tezy_part_2_07_12_2019.pdf#page=215
- Rysin, V. V., and Kornachuk, O. Yu. "Ryzyky zaluchennia bankiv do skhem vidmyvannia hroshei" [Risks of Involvement Banks to Money Laundering Schemes]. *Efektivna ekonomika*, no. 5 (2020).
DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.2)
- Zavali, O. V. "Ryzyky vykorystannia virtualnykh valiut dlia tsilei lehalizatsii (vidmyvannia) koshtiv, zdo butykh zlochynnym shliakhom" [Risks of Using Virtual Currencies for the Purposes of Legalization (Laundering) of Criminally Obtained Funds]. *Finansovyi prostir*, no. 4 (2019): 83-94.
DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(36\).2019.190200](https://doi.org/10.18371/fp.4(36).2019.190200)

УДК 336.7
JEL: G23

ОСОБЛИВОСТІ РОЗБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

©2021 ГЛАДКИХ Д. М.

УДК 336.7
JEL: G23

Гладких Д. М. Особливості розбудови та модернізації ринку небанківських фінансових послуг в Україні

Метою статті є дослідження ключових особливостей, основних етапів розвитку та поточного стану ринку небанківських фінансових послуг в Україні та формування на цій основі основних напрямів його подальшої модернізації. Визначено ключові етапи формування та функціонування ринку небанківських фінансових послуг: екстенсивного розвитку (1991–1994 рр.), організаційного становлення (1995–1999 рр.), зростання (2000–2008 рр.), системної фінансової кризи (2008–2009 рр.), післякризовий (2010–2013 рр.), значного падіння (2014–2019 рр.), активного реформування (з 2019 р.). Досліджено особливості останнього етапу, що характеризуються модернізацією страхового ринку, ринку факторингу, ринку небанківського лізингу, фінансових компаній, ломбардів, кредитних спілок. Запропоновано напрями подальшої модернізації ринку небанківських фінансових послуг: зміцнення фінансової стійкості учасників ринку шляхом удосконалення нормативних вимог, осучаснення законодавчої бази; підвищення довіри до учасників ринку шляхом його очищення від проблемних установ, упровадження системи гарантування коштів фізичних та юридичних осіб; сприяння розширенню ринку страхових послуг і розвитку недержавного пенсійного забезпечення як джерел мобілізації «довгих» фінансових ресурсів; підвищення рівня фінансової інклюзії населення з пріоритетним розвитком доступу до фінансової інфраструктури в сільській місцевості; сприяння розвитку онлайн-сервісів, інфраструктури безготівкових транзакцій, збільшення частки безготівкових операцій; стимулювання конкуренції та інновацій.

Ключові слова: ринок небанківських фінансових послуг, НБУ, страхування, лізинг, факторинг, ломбарди, кредитні спілки, фінансові компанії.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-140-147>

Табл.: 2. Бібл.: 27.

Гладких Дмитро Михайлович – доктор економічних наук, доцент, головний консультант відділу економічної стратегії, Національний інститут стратегічних досліджень (вул. Пирогова, 7а, Київ, 01030, Україна)

E-mail: dgladkikh@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5276-5521>

UDC 336.7
JEL: G23

Hladkykh D. M. Features of Development and Modernization of the Market of Non-Banking Financial Services in Ukraine

The article is aimed at examining the key features, the main stages of development and the current status of the market of non-banking financial services in Ukraine and the formation on this basis of the main directions of its further modernization. The key stages of formation and functioning of the market of non-banking financial services are determined as follows: extensive development (1991–1994), organizational formation (1995–1999), growth (2000–2008), systemic financial crisis (2008–2009), post-crisis (2010–2013), significant fall (2014–2019), active reforming (from 2019). The peculiarities of the last stage characterized by modernization of the insurance market, factoring market, non-bank leasing market, financial companies, pawnshops, credit unions are researched. The following directions of further modernization of the non-banking financial services market are proposed: strengthening the financial sustainability of market participants by improving regulatory requirements, updating the legislative framework; increasing confidence in market participants by cleaning it from problem institutions, introducing a system of guaranteeing funds of individuals and legal entities; promoting the expansion of the insurance market and the

development of non-state pension provision as sources of mobilization of «longer» financial resources; increasing the level of financial inclusion of the population with priority development of access to financial infrastructure in rural areas; promoting the development of online services, the infrastructure of non-cash transactions, increasing the proportion of non-cash transactions; encouraging competition and innovation.

Keywords: market of non-bank financial services, NBU, insurance, leasing, factoring, pawnshops, credit unions, financial companies.

Tabl.: 2. Bibl.: 27.

Hladkykh Dmytro M. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Chief Consultant of the Department of Economic Strategy, The National Institute for Strategic Studies (7a Pyrohova Str., Kyiv, 01030, Ukraine)

E-mail: dgladkikh@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5276-5521>

В умовах довготривалої стагнації фінансової системи України в цілому актуалізуються проблеми, пов'язані з необхідністю модернізації та подальшого розвитку ринку небанківських фінансових послуг.

Проблематиці розвитку та реформування українського ринку небанківських фінансових послуг як одного з ключових елементів фінансової системи держави присвятили свої праці Л. А. Аврамчук [8], Г. В. Дмитренко [15], Н. П. Дребот [16], С. І. Дробязко [17], Т. В. Письменна [18], Б. І. Пшик [19], Л. С. Селіверстова [20], М. В. Стецько [21], З. П. Урусова [22], І. І. Чуницька [23] та багато інших фахівців. Натомість залишаються дискусійними та потребують подальшого дослідження питання побудови оптимального механізму модернізації ринку небанківських фінансових послуг у контексті необхідності подальшого розвитку фінансової системи України.

Метою статті є дослідження ключових особливостей, основних етапів розвитку та поточного стану ринку небанківських фінансових послуг в Україні та формування на цій основі бажаних напрямів його подальшої модернізації.

Розвиток ринку небанківських фінансових послуг в Україні стримується перешкодами повільної розбудови сучасної ринкової та фінансової інфраструктури, базових інституцій, нормативно-правового поля, а також значним негативним впливом декількох потужних криз.

Табл. 1 характеризує динаміку окремих показників ринку небанківських фінансових послуг України в останні роки. При цьому відсутність звітних даних по Україні в статистиці Світового банку за окремі роки є непрямим, проте яскравим свідченням незадовільного стану розвитку цього ринку.

Табл. 2 містить дані НБУ та Нацкомфінпослуг, що характеризують динаміку ключових показників ринку небанківських фінансових послуг в останні роки.

Аналіз даних, наведених у табл. 2, дає підстави стверджувати, що всі сегменти ринку, окрім фінансових компаній, останніми роками демонструють тенденцію скорочення кількості учасників та стагнацію або згортання масштабів своєї діяльності.

Аналіз досліджень українських фахівців [8; 15–23] дозволяє виділити декілька ключових етапів формування та функціонування ринку небанківських фінансових послуг.

Етап екстенсивного розвитку (1991–1994 рр.)

характеризується виникненням торговців цінними паперами та створенням Української фондової біржі (1991 р.) – єдиного (до 1995 р.) легального майданчика для торгівлі цінними паперами. У 1991 р. відбулось ухвалення законів «Про господарські товариства» та «Про цінні папери та фондову біржу», що дало поштовх процесу роздержавлення власності та формування фондового ринку. Натомість у 1992 р. виникла альтернатива банківським установам як джерелу отримання кредитів за рахунок появи кредитних спілок [4]. У цей період було закладено законодавчі підвалини діяльності суб'єктів ринку небанківських фінансових послуг і створено ключові органи державного регулювання ринку. Більшість регуляторних функцій на фондовому ринку здійснював Мінфін, водночас згодом, за мірою активізації процесу приватизації, частина повноважень щодо регулювання фондового ринку була передана ФДМУ та АМКУ. У 1992 р. на ринку з'явилися перші торговці цінними паперами, а саме: інвестиційні фонди, інвестиційні компанії та довірчі товариства, а також було утворено їх перше об'єднання – Українську асоціацію торговців цінними паперами. У 1993 р. Валютна біржа НБУ була перетворена на УМВБ. Паралельно відбувалося створення центрів сертифікатних аукціонів, за допомогою яких проходила приватизація підприємств. У 1994 р. було прийнято Положення «Про облік прав власності на іменні цінні папери та депозитарну діяльність», що стало першим кроком на шляху створення в Україні депозитарної системи.

Етап організаційного становлення (1995–1999 рр.) характеризується утворенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (1995 р.), розповсюдженням біржової та позабіржової торгівлі фінансовими інструментами, заснуванням Національної депозитарної системи. У цей період також відбулося прийняття Закону України «Про фінансовий лізинг» (1997 р.) та Постанови КМУ «Про створення мережі пунктів з ломбардного кредитування населення під заставу виробів із дорогоцінних металів та з дорогоцінним камінням» (1998 р.), що загалом унормувало діяльність лізингових компаній і ломбардів. Крім того, було прийнято Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні». Ключовою подією на даному етапі стало

Окремі показники ринку небанківських фінансових послуг України

Показник	Рік									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кількість українських компаній, що торгуються на біржі [24]	н/д	н/д	н/д	н/д	172	158	121	94	78	н/д
Ринкова капіталізація компаній, що котуються, млрд дол. США [25]	38,9	25,7	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	5,2	4,4	н/д
Ринкова капіталізація компаній, що котуються, % ВВП [26]	28,6	15,7	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	4,6	3,4	н/д
Вартість акцій, що торгуються, % ВВП [27]	2,1	0,7	0,4	0,2	0,1	н/д	н/д	н/д	н/д	0,0

Таблиця 2

Ключові показники ринку небанківських фінансових послуг України, на кінець періоду

Показник	Рік									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	
Страхові компанії, од.	414	407	382	361	310	294	281	233	210	
Активи страхових компаній, млн грн	56 224	66 388	70 261	60 729	56 075	57 381	63 493	63 867	61 626	
Кредитні спілки, од.	617	624	589	588	462	378	358	337	322	
Активи кредитних спілок, млн грн	2 657	2 599	2 339	2 064	2 033	2 170	2 218	2 502	2 608	
Фінансові компанії, од.	312	377	415	571	650	818	940	986	1 020	
Активи фінансових компаній, млн грн	36 402	39 781	51 265	71 120	97 332	107 534	125 322	162 197	186 937	
Лізингові компанії, од.	243	254	267	268	202	183	167	157	146	
Діючі договори фінансового лізингу, млн грн	41 529	67 099	58 304	26 110	22 904	22 418	25 226	29 007	35 813	
Ломбарди, од.	473	479	477	482	456	415	359	324	302	
Активи ломбардів, млн грн	1 558	1 519	1 710	2 218	3 318	3 764	3 721	4 265	4 117	

Примітка: * – активи у 2020 р. – за 9 міс.

Джерело: за даними НБУ, Нацкомфінпослуг.

впровадження в Україні базового інструменту фінансового ринку – державних цінних паперів, що обумовило припинення практики прямого емісійного фінансування бюджетного дефіциту з боку НБУ (1996 р.). У зв'язку з цим відбулося створення автоматизованого Депозитарію державних цінних паперів НБУ. Також у 1997 р. було прийнято Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів України», а у 1999 р. створено Національний депозитарій України. У цей період також відбулося створення Донецької фондової біржі (1996 р.), Придніпровської фондової біржі (1998 р.), Української Міжнародної фондової біржі (1999 р.) та інститутів позабіржової торгівлі цінними паперами: Південноукраїнської торговельно-інформаційної системи (ПТІС) та Першої фондової торговельної системи (ПФТС), яка стала лідером організо-

ваного фондового ринку. Також на цьому етапі було сформовано інвестиційні компанії та фонди і довірчі товариства, що брали участь у процесі приватизації.

Етап зростання (2000–2008 рр.) характеризується здійсненням грошової приватизації, створенням КУА та рейтингових агенцій. У 2001 р. було прийнято закони «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» і «Про кредитні спілки». У 2001 р. також був прийнятий Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)», спрямований на унормування процесу інвестування коштів не лише приватних інвесторів, але й банків, фінансових компаній, іноземних інвесторів, підприємств. Даний закон врегулював, зокрема, діяльність венчурних фондів. Крім того, з набуттям чинності даного закону з'явився новий вид діяльності – управління актива-

ми, що здійснюють КУА, які мають чітко визначену систему обмежень щодо операцій з активами інститутів спільного інвестування. У 2002 р. інвестиційні компанії і фонди та довірчі товариства замінили ІСІ у вигляді пайових і корпоративних інвестиційних фондів. Даний період став ключовим етапом розвитку небанківських фінансово-кредитних установ, чому сприяло створення у 2002 р. Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. Прийняття у 2003 р. законів «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» та «Про іпотеку» сприяло формуванню ринку іпотеки через створення можливості залучення заощаджень фізичних осіб за допомогою фондів операцій з нерухомістю (ФОН) та фондів фінансування будівництва (ФФБ). Натомість у 2004 р. було створено Державну іпотечну установу, завдання якої полягало в рефінансуванні кредиторів (банків і небанківських установ) за рахунок коштів, що надходили від емісії цінних паперів. У 2005 р. розпочалася робота бюро кредитних історій як результат прийняття Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій». На фондовому ринку в цей період відбувалося формування ринків єврооблігацій, корпоративних облігацій і похідних цінних паперів на тлі значного зростання капіталізації. Однією з ключових подій цього етапу розвитку фондового ринку стало прийняття у 2006 р. Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок».

Етап системної фінансової кризи (2008–2009 рр.), протягом якого зазнали значних збитків майже всі інститути ринку небанківських фінансових послуг, окрім ломбардів, які створили конкуренцію банкам і кредитним спілкам у сфері кредитування. Натомість позитивною подією для розвитку фондового ринку стало прийняття у 2008 р. Закону України «Про акціонерні товариства», який посилив роль фондових бірж (адже акції всіх публічних акціонерних товариств відтоді повинні були відображатися в лістингу хоча б одного з організаторів торгівлі) та депозитарної системи (адже всі акції повинні були мати бездокументарну форму).

Післякризовий етап (2010–2013 рр.) характеризується посиленням державного регулювання фінансових компаній щодо зростання капіталу та поліпшення якості активів. Фондовий ринок загалом у цей період почав оговтуватися від втрат, що відчули його суб'єкти в минулому. У 2013 р. було створено Центральний депозитарій цінних паперів [1] на базі Всеукраїнського депозитарію цінних паперів і депозитарні установи, що здійснюють облік і зберігання емісійних цінних паперів, облік прав власності на цінні папери та розрахунки за операціями з ними.

Етап значного падіння (2014–2019 рр.), пов'язаний з втратою частини території країни та збройним протистоянням на сході країни, що характеризувався втратами майже всіх сегментів ринку небанківських фінансових послуг.

Етап активного реформування (з 2019 р.) характеризується модернізацією ринку небанківських фінансових послуг шляхом так званого «спліту», що передбачає ліквідацію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг і розподіл повноважень з регулювання ринку між НБУ та НКЦПФР. Згідно з прийнятим у 2019 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» [2], з 01.07.2020 р. НБУ став регулятором страхових, лізингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів і бюро кредитних історій, натомість НКЦПФР здійснює регулювання недержавних пенсійних фондів і фондів фінансування будівництва. Отже, останнім часом ринок небанківських фінансових послуг розвивається під наглядом та інституційним патронатом НБУ, що має забезпечити його позитивну динаміку в середньостроковій перспективі. Виходячи з цієї мети державою вирішується низка взаємопов'язаних завдань:

- ✦ *удосконалюється регулювання страхового ринку, що передбачає вирішення ключових проблем, які впливають на його прозорість, стійкість, конкурентоспроможність: проблеми ліквідності та платоспроможності, відсутності зрозумілої бізнес-моделі більшості учасників ринку, низького рівня корпоративного управління та управління ризиками.*

Новітня модель регулювання вдосконалює вимоги щодо ліцензування, до оцінки ліквідності та платоспроможності, рівня корпоративного управління, системи управління ризиками, передбачає використання ризик-орієнтованого нагляду. Триває оновлення вимог щодо прозорості компаній, аналогічне чинним вимогам до банківських установ, щодо звітності, посилюються вимоги щодо прийнятності активів і оцінки їхньої якості, щодо оцінки резервів, рівня достатності та структури капіталу, щодо розвитку прийнятної практики роботи страховиків і добросовісної поведінки відносно страхувальників [13]. Важливим кроком на шляху до вдосконалення регулювання страхової діяльності в країні стала реєстрація 31.03.2021 р. у ВРУ законопроекту № 5315 «Про страхування», що враховує базові вимоги законодавства ЄС, які Україна зобов'язана виконувати внаслідок укладання Угоди про асоціацію, а також принципи IAIS (Міжнародної асоціації органів страхового нагляду). Даний документ також дозволяє регулятору перехід від ліцензування окремих видів страхування до ліцензування згідно з класами страхування, що повністю відповідає міжнародній практиці (у межах life-страхування виокремлюється 5 класів, non-life страхування – 18). Даний закон також суттєво посилює стандарти ліцензування, формує ефективну систему управління, забезпечує прозорість власників учасників страхового ринку. Отже,

страховики зобов'язані розкривати інформацію відносно всіх ключових учасників та власників істотної участі, а в процесі реєстрації надавати плани діяльності на 3 роки. Законом також передбачається диференціація величини статутного капіталу компаній – 32 млн грн для pop-life страховиків і 48 млн грн для компаній зі страхування життя, страховиків з ліцензією на класи страхування відповідальності, поруки, кредитів і на діяльність з перестрахування. Даний документ також передбачає введення тимчасової адміністрації у страхову компанію в разі її віднесення до неплатоспроможних;

- ✦ *відбувається реформування діяльності фінансових компаній*, у межах якого реалізуються заходи у сфері захисту позичальників, підвищення довіри до ринку, рівня проникнення послуг, у т. ч. стандартів надання послуг і вимог до реклами, забезпечення прозорості, розкриття інформації, бездоганної ділової репутації керівників та власників компанії, протидії неконкурентній діяльності, неправній діяльності та зловживанням [12];
- ✦ *удосконалюється регулювання ринку факторингу*, що передбачає сприяння розвитку класичного торгового факторингу як інструменту швидкого та доступного фінансування й управління дебіторською заборгованістю та встановлення вимог до прозорості та дотримання коректної поведінки при здійсненні колекторської діяльності та її розмежування з торговим факторингом.

Задля досягнення першої мети передбачене врегулювання та розширення джерел фінансування факторингових компаній, забезпечення можливості надання ними додаткових послуг, спрощення доступу на ринок і підтримка змін законодавства щодо захисту прав факторів у якості кредиторів. Водночас від учасників ринку вимагається дотримання показників мінімальної суми капіталу, оновлені стандарти подання звітності, дотримання стандартів прозорості власності та ділової репутації керівників і власників компаній, надання бізнес-плану, захист прав споживачів. Досягнення другої мети передбачає посилення нагляду за ринковою поведінкою, у т. ч. у частині прозорості, захисту прав клієнтів шляхом дотримання учасниками ринку стандартів добросовісності відносно боржників [14]. Важливим кроком на шляху до формування «цивілізованої» поведінки колекторів стало прийняття 19.03.2021 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту боржників при врегулюванні простроченої заборгованості» (направлений на підпис Президенту 25.03.2021 р.). Прийнятий закон, зокрема, передбачає створення Реєстру колекторських компаній (з цілодобовим і безоплатним доступом для всіх бажуючих), у якому повинні бути зареєстро-

вані всі учасники ринку. При цьому кредиторам (фінансовим компаніям і банкам) заборонено співпрацювати з колекторами, що не присутні у Реєстрі. Натомість регулятор має здійснювати нагляд за дотриманням законодавства про захист прав споживачів фінансового ринку, встановлювати вимоги щодо взаємодії зі споживачами, розглядати звернення фізичних осіб, захищати їх права у випадку порушень норм етичної поведінки з боку колекторів;

- ✦ *відбувається реформування діяльності ломбардів*, а саме – передбачено законодавче обмеження відповідальності клієнтів за кредитними угодами з ломбардами в межах ціни заставленого майна (що означає, що при неспроможності повернути борг з відсотками повна заборгованість позичальника перед ломбардом має буде погашена за рахунок застави, натомість додаткових вимог до позичальника бути не може), підвищення інформованості клієнтів про умови кредитування, можливість обміну готівковою валютою, здійснення грошових переказів без відкриття рахунку, надання інших послуг, спрощення вимог до ломбардів відносно приміщення та місця надання послуг, звітності й обліку документів, безпеки. У зв'язку з тим, що ломбарди не залучають вклади фізичних осіб, основним видом нагляду для них визначається нагляд за ринковою поведінкою, переважною формою – безвізний нагляд [9];
- ✦ *удосконалюється регулювання ринку небанківського лізингу*, що передбачає його розвиток на умовах прозорості, дотримання прав та інтересів клієнтів.

У межах даного процесу передбачені такі ключові зміни: уніфікація вимог до лізингодавців, що працюють у формі фінансових компаній і у формі юридичних осіб з ліцензією на фінансовий лізинг; розширення та унормування джерел фінансування компаній, адже однією з ключових перешкод для розвитку ринку є обмеженість залучення фінансування; підвищення вимог щодо прозорості компанії, складання та розкриття їх звітності, адже розвиток даного ринку можливий лише в умовах довіри клієнтів і кредиторів, обізнаності бізнесу та фізичних осіб при умові дотримання прав всіх сторін [11]. Важливим кроком на шляху осучаснення та вдосконалення регулювання лізингових операцій стало прийняття 04.02.2021 р. нової редакції Закону України «Про фінансовий лізинг» [3]. Серед нововведень закону слід виокремити посилення вимог до захисту прав споживачів послуг фінансового лізингу, формування докладного визначення угоди фінансового лізингу, врегулювання механізму набуття лізингоодержувачем права власності на предмет лізингу. Також документ унормовує порядок припинення договору

фінансового лізингу в разі прострочення лізингових платежів, що забезпечує захист прав та інтересів сторін договору. Крім того, даний закон передбачає можливість передачі предмету лізингу в суборенду та врегулює правила здійснення такої передачі;

- ✦ *відбувається реформування діяльності кредитних спілок*, що передбачає створення умов для розвитку ринку кредитних спілок, зростання рівня його конкурентоспроможності, надійності, прозорості та платоспроможності. Новації даного ринку передбачають у тому числі розширення переліку послуг, підвищення рівня доступності послуг, нові інструменти підтримки платоспроможності та ліквідності [10];
- ✦ *визначено порядок проведення інспекційних перевірок учасників ринків небанківських фінансових послуг за ризик-орієнтованим підходом* [7], що передбачає здійснення планових перевірок (відповідно до річного плану, який затверджується Правлінням НБУ до кінця грудня) та позапланових перевірок, що здійснюються на підставі наказу регулятора за наявності законних підстав;
- ✦ *затверджено нові правила застосування заходів впливу до небанківських фінансових установ* [5; 6], згідно з якими до всіх небанківських фінансових установ можуть бути застосовані заходи впливу: вимога усунення порушень, вимога скликання позачергових зборів учасників установи, тимчасове припинення чи анулювання ліцензії, штраф, видалення з реєстру, укладення письмової угоди.

До високоризикових сегментів ринку, якими є кредитні спілки, які залучають кошти фізичних осіб, та страховики, додатково можуть бути застосовувані такі заходи впливу: затвердження плану відновлення, відсторонення від управління керівників, призначення тимчасової адміністрації. Дані заходи мають забезпечити стабілізацію діяльності фінансової установи, усунення порушень, виконання зобов'язань перед контрагентами. Окремі заходи впливу також передбачені для небанківських фінансових груп. У випадку, якщо НБУ зафіксував порушення законодавства з питань нагляду на консолідованій основі, регулятор може підвищити економічні нормативи та ліміти, а також встановити певні обмеження на окремі операції.

ВИСНОВКИ

Аналіз особливостей розвитку та поточного стану українського ринку небанківських фінансових послуг дає можливість окреслити такі напрями його подальшої модернізації, що мають бути реалізовані на рівні НБУ, ВРУ та Уряду:

- ✦ зміцнення фінансової стійкості учасників ринку небанківських фінансових послуг шляхом удосконалення нормативних вимог, осу-

часнення законодавчої бази функціонування ринку;

- ✦ підвищення довіри до учасників ринку небанківських фінансових послуг шляхом його очищення від проблемних установ, упровадження системи гарантування коштів фізичних та юридичних осіб;
- ✦ сприяння розширенню ринку страхових послуг і розвитку недержавного пенсійного забезпечення як джерел мобілізації «довгих» фінансових ресурсів;
- ✦ підвищення рівня фінансової інклюзії населення з пріоритетним розвитком доступу до фінансової інфраструктури в сільській місцевості;
- ✦ сприяння розвитку онлайн-сервісів, розбудові інфраструктури безготівкових транзакцій, збільшенню частки безготівкових операцій;
- ✦ стимулювання конкуренції та поширення інновацій на ринку небанківських фінансових послуг. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про депозитарну систему України» від 06.07.2012 р. № 5178-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» від 12.09.2019 р. № 79-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>
3. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 04.02.2021 р. № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-IX#Text>
4. Указ Президента України «Про Тимчасове положення про кредитні спілки» від 20.09.1993 р. № 377/93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377/93#Text>
5. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг» від 01.02.2021 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012500-21#Text>
6. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про особливості застосування Національним банком України заходу впливу у вигляді відсторонення керівництва від управління фінансовою установою та призначення тимчасової адміністрації» від 02.02.2021 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-21#Text>
7. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про організацію, проведення та оформлення результатів інспекційних перевірок учасників ринків небанківських фінансових послуг» від 26.02.2021 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-21#Text>
8. Аврамчук Л. А., Волков А. Ю. Основні засади розвитку фінансового ринку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія*

- «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2019. Вип. 25. Ч. 1. С. 5–8. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_1_2019ua/3.pdf
9. Біла книга «Майбутнє регулювання діяльності ломбардів» / Національний банк України. 13.05.2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-diyalnosti-lombardiv>
 10. Біла книга «Майбутнє регулювання кредитних спілок» / Національний банк України. 31.03.2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-kreditnih-spilok>
 11. Біла книга «Майбутнє регулювання небанківського лізингу» / Національний банк України. 19.05.2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-nebankivskogo-lizingu>
 12. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку кредитування фінансовими компаніями» / Національний банк України. 27.04.2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-kredituvannya-finansovimi-kompaniyami>
 13. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні» / Національний банк України. 16.04.2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>
 14. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку факторингу» / Національний банк України. 05.05.2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oprilyudnenopidhodi-do-maybutnogo-regulyuvannya-rinku-faktoringu>
 15. Дмитренко Г. В. Державне регулювання ринку фінансових послуг. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. Вип. 1. URL: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13dgvrfp.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13dgvrfp.pdf)
 16. Дребот Н. П., Танчак Я. А., Миколишин М. М. Тенденції розвитку небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Т. 30. № 1. С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.36930/40300119>
 17. Дробязко С. І. Сучасний стан та тенденції розвитку ринків фінансових послуг в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 14. С. 20–23. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2016/6.pdf
 18. Письменна Т. Актуальні проблеми функціонування ринку фінансових послуг в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. № 2. С. 57–70. URL: <http://visnyk.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1004/1107>
 19. Пшик Б. І. Розвиток ринків небанківських фінансових послуг в Україні: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 988–992. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/195.pdf>
 20. Селіверстова Л. С., Адаменко І. П. Особливості розвитку фінансового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 13–17. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/4.pdf
 21. Стецько М. В. Фінансовий ринок України у контексті глобальної конкурентоспроможності. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 25. № 1. С. 159–168. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/13671/1/Фінансовий%20ринок%20України%20у%20контексті%20глобальної%20конкурентоспроможності.pdf>
 22. Урусова З. П., Ярмош В. В., Урусов А. А. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2014. № 2. С. 137–139. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2014/02/29.pdf>
 23. Чуницька І. І. Розвиток фінансового ринку в Україні: глобальні виклики та переваги. *Економіка та держава*. 2015. № 10. С. 40–44. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2015/12.pdf
 24. Listed domestic companies, total. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LDOM.NO?view=chart>
 25. Market capitalization of listed domestic companies (current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.CD?view=chart>
 26. Market capitalization of listed domestic companies (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.GD.ZS?view=chart>
 27. Stocks traded, total value (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.TRAD.GD.ZS?view=chart>

REFERENCES

- Avramchuk, L. A., and Volkov, A. Yu. "Osnovni zasady rozvytku finansovoho rynku v Ukraini" [Main Findings for Development of Financial Market in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, is. 25, part 1 (2019): 5-8. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/25_1_2019ua/3.pdf
- "Bila knyha «Maibutnie rehuliuвання diialnosti lombardiv»" [White Paper "Future Regulation of Pawnshops"]. Natsionalnyi bank Ukrainy. May 13, 2020. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-diyalnosti-lombardiv>
- "Bila knyha «Maibutnie rehuliuвання kredytnykh spilok»" [White Paper "Future Regulation of Credit Unions"]. Natsionalnyi bank Ukrainy. March 31, 2020. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-kreditnih-spilok>
- "Bila knyha «Maibutnie rehuliuвання nebankivskoho lizingu»" [White Paper "Future Regulation of Non-bank Leasing"]. Natsionalnyi bank Ukrainy. May 19, 2020. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-nebankivskogo-lizingu>
- "Bila knyha «Maibutnie rehuliuвання rynku faktorynhu»" [White Paper "Future Regulation of the Factoring Market"]. Natsionalnyi bank Ukrainy. May 05, 2020. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oprilyudnenopidhodi-do-maybutnogo-regulyuvannya-rinku-faktoringu>
- "Bila knyha «Maibutnie rehuliuвання rynku kredyтування finansovymi kompaniyami»" [White Paper "Future Regulation of the Lending Market by Financial Companies"]. Natsionalnyi bank Ukrainy. April 27, 2020. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-kredituvannya-finansovimi-kompaniyami>
- "Bila knyha «Maibutnie rehuliuвання rynku strakhuvannya v Ukraini»" [White Paper "Future Regulation of the Insurance Market in Ukraine"]. Natsionalnyi bank Ukrainy. April 16, 2020. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>

- Chunyt'ska, I. I. "Rozvytok finansovoho rynku v Ukraini: hlobalni vyklyky ta perevahy" [The Development of the Financial Market in Ukraine: Global Challenges and Benefits]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 10 (2015): 40-44. http://www.economy.in.ua/pdf/10_2015/12.pdf
- Dmytrenko, H. V. "Derzhavne rehuliuвання rynku finansovykh posluh" [State Regulation of Financial Services Market]. *Publichne administruvannya: teoriia ta praktyka*, is. 1 (2013). [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13dgvrfp.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13dgvrfp.pdf)
- Drebot, N. P., Tanchak, Ya. A., and Mykolyshyn, M. M. "Tendentsii rozvytku nebankivskykh finansovykh ustanov na rynku finansovykh posluh Ukrainy" [Trends in the Development of Non-Banking Financial Institutions in the Financial Services Market of Ukraine]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 30, no. 1 (2020): 109-114. DOI: <https://doi.org/10.36930/40300119>
- Drobiazko, S. I. "Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku ryнкiv finansovykh posluh v Ukraini" [Current Status and Trends of Financial Services Markets in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 14 (2016): 20-23. http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2016/6.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (1993). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377/93#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012500-21#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-21#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-21#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-IX#Text>
- "Listed domestic companies, total". <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LDOM.NO?view=chart>
- "Market capitalization of listed domestic companies (% of GDP)". <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.GD.ZS?view=chart>
- "Market capitalization of listed domestic companies (current US\$)". <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.CD?view=chart>
- Pshyk, B. I. "Rozvytok ryнкiv nebankivskykh finansovykh posluh v Ukraini: osnovni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia" [Development of Non-Bank Financial Services Markets in Ukraine: Main Problems and Ways to Solve Them]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, is. 16 (2017): 988-992. <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/195.pdf>
- Pysmenna, T. "Aktualni problemy funktsionuvannia rynku finansovykh posluh v Ukraini" [Actual Problems of Functioning of the Market of Financial Services in Ukraine]. *Visnyk Ternopil'skoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, no. 2 (2019): 57-70. <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1004/1107>
- "Stocks traded, total value (% of GDP)". <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.TRAD.GD.ZS?view=chart>
- Seliverstova, L. S., and Adamenko, I. P. "Osoblyvosti rozvytku finansovoho rynku Ukrainy" [Features of the Development of the Financial Market of Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 9 (2018): 13-17. http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/4.pdf
- Stetsko, M. V. "Finansovyi ryнок Ukrainy u konteksti hlobalnoi konkurentospromozhnosti" [Financial Market of Ukraine in the Context of Global Competitiveness]. *Ekonomichniy analiz*, vol. 25, no. 1 (2016): 159-168. <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/13671/1/Фінансовий%20ринок%20України%20у%20контексті%20глобальної%20конкurentоспроможності.pdf>
- Urusova, Z. P., Yarmosh, V. V., and Urusov, A. A. "Problemy ta perspektyvy rozvytku rynku finansovykh posluh v Ukraini" [Problems and Prospects of Financial Services Market Development in Ukraine]. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, no. 2 (2014): 137-139. <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2014/02/29.pdf>